

Foto: Michel Kievits

WELL voor Frisse Scholen

BBA
BINNENMILIEU BV

Tim Beuker¹, Froukje van Dijken¹ en Antwan van Haaren²

¹ BBA Binnenmilieu

² DGMR Bouw

dGm^R

De WELL Building Standard is een steeds vaker gebruikt instrument om een gezonde leefomgeving te realiseren. Op basis van een breed scala aan thema's - van luchtkwaliteit en licht tot voeding en beweging - geeft WELL richtlijnen om te komen tot een gezonde en comfortabele woon-, werk- en leeromgeving. Deze richtlijnen zijn *evidence based*: alleen de aspecten waarvoor voldoende wetenschappelijk bewijs is dat ze een positief effect op gezondheid of comfort hebben, zijn opgenomen in de WELL Building Standard. Sinds kort zijn hierin ook specifieke eisen voor scholen opgenomen.

In Nederland staat een gezond binnenklimaat in scholen al jaren hoog op de agenda. Om hier invulling aan te geven, maken scholen veelvuldig gebruik van het Programma van Eisen (PvE) Frisse Scholen. Daarnaast hanteren veel scholen het vignet Gezonde School om een gezonde leefomgeving en leefstijl te bevorderen. Kunnen we voor scholen toch nog wat leren van WELL?

In dit artikel vergelijken we de eisen voor scholen uit WELL met de genoemde eisen die we in Nederland al hanteren voor gezonde en comfortabele schoolgebouwen.

WELL Building Standard

De WELL Building Standard is een instrument om een gezonde leefomgeving te realiseren.

De eerste versie van WELL werd gelanceerd in 2014 en was toen alleen gericht op kantoren. In 2015 publiceerde de organisatie een WELL Pilot Standard voor scholen. De Pilot Standard benoemde welke eisen uit de kantoren standaard van toepassing waren op scholen en welke aanvullende eisen er specifiek voor scholen golden. In het voorjaar van 2018 verscheen een nieuwe versie van de WELL Building Standard: WELL v2. WELL v2 is niet langer alleen gericht op kantoren, maar bevat nu ook alle eisen voor andere functies, zoals scholen.

Meer informatie over de WELL Building Standard en een overzicht van alle eisen is te vinden via www.wellcertified.com (versie v1) en <https://v2.wellcertified.com> (versie v2).

WELL™

PvE Frisse Scholen

Het Programma van Eisen (PvE) Frisse Scholen ondersteunt gemeenten en schoolbesturen bij het realiseren van schoolgebouwen met een goed binnenmilieu en een lage energierekening. Het PvE Frisse Scholen omvat richtlijnen op drie ambitieniveaus op het gebied van energie, lucht, temperatuur, licht en geluid.

Het PvE Frisse Scholen is in 2008 ontwikkeld in opdracht van RVO.nl. De laatste update vond in september 2015 plaats. Inmiddels is bij de nieuwbouw of renovatie van scholen het PvE Frisse Scholen vrijwel altijd van toepassing.

Het PvE Frisse Scholen is te downloaden via <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2016/01/Programma%20van%20Eisen%20Frisse%20Scholen%20-%20September%202015%20v3.pdf>

Vignet Gezonde School

Het vignet Gezonde School is een kwaliteitskeurmerk voor scholen die werken aan het verbeteren van de gezondheid van hun leerlingen. Na het behalen van minimaal één themacertificaat mag een school zich gedurende drie jaar een Gezonde School noemen. Er zijn certificaten voor de thema's Voeding, Bewegen en sport, Roken en alcohol, Welbevinden, Relaties en seksualiteit, Fysieke veiligheid, Milieu en natuur, Mediawijsheid en Hygiëne. Circa 1 op de 6 scholen bezit dit vignet.

Bij het vignet Gezonde School zijn diverse organisaties betrokken, zoals het RIVM, GGD, de PO-raad en NOC*NSF.

Voor meer informatie over de Gezonde School, zie www.gezondeschool.nl

Vergelijking thema's

De richtlijnen van WELL v2 zijn onderverdeeld in tien thema's, namelijk Air, Water, Nourishment, Light, Movement, Thermal comfort, Sound, Materials, Mind en Community.

In de tabel op de volgende pagina geven we aan in hoeverre deze thema's terug komen in het PvE Frisse Scholen en voor het Gezonde Scholen-vignet.

De Nederlandse richtlijnen in het PvE Frisse Scholen en het vignet Gezonde School besteden aandacht aan alle thema's die ook in WELL zijn opgenomen. In de uitwerking van de thema's liggen accenten soms wel anders. Per thema staat hieronder hoe invulling wordt gegeven aan gezondheidsthema's. Alleen de richtlijnen waarin het thema aan bod komt benoemen we.

Tabel 1. Per thema uit WELL v2 is aangegeven of hiervoor eisen zijn opgenomen in het PvE Frisse Scholen of het Gezonde Scholen-vignet.

Thema	WELL v2	PvE Frisse Scholen	Gezonde school-vignet
Air	x	x	~
Water	x		x
Nourishment	x		x
Light	x	x	
Movement	x		x
Thermal Comfort	x	x	
Sound	x	x	
Materials	x	x	
Mind	x		x
Community	x		x

Air (lucht)

Gezonde lucht bevat weinig verontreinigingen. De richtlijnen van WELL v2 definiëren daarom duidelijk in welke concentratie bepaalde verontreinigingen (o.a. CO₂, fijnstof, chemische stoffen) maximaal mogen voorkomen. Daarnaast stelt WELL eisen aan het bereiken van gezonde lucht. Denk aan voldoende luchtverversing, reinheid van het ventilatiesysteem en filtratie van lucht. WELL stelt ook eisen die afhankelijk zijn van de buitenluchtkwaliteit. Zo moet luchtfiltering worden afgestemd op de buitenluchtkwaliteit en moeten te openen ramen voorzien worden van een systeem dat gebruikers waarschuwt als de buitenluchtkwaliteit slecht is en men de ramen beter kan sluiten.

Het PvE Frisse Scholen stelt alleen eisen aan het bereiken van een goede luchtkwaliteit; niet aan de concentratie verontreinigingen in de binnenlucht. Uitgangspunt is dat de eisen van PvE Frisse Scholen resulteren in lage concentraties verontreinigingen en daarmee in een gezonde luchtkwaliteit. Het PvE Frisse Scholen houdt geen rekening met de lokale buitenluchtkwaliteit. Er zijn geen specifieke maatregelen opgenomen om blootstelling aan verontreinigingen door bijvoorbeeld verkeer te beperken wanneer een school nabij een drukke weg ligt. In mechanische ventilatiesystemen vereist het PvE wel een filter van minimaal klasse M5, wat overeenkomt met de richtlijnen van WELL voor een stedelijke locatie in Nederland.

Gezonde School besteedt beperkt aandacht aan de binnenluchtkwaliteit in het thema 'Milieu en natuur'. De invulling hiervan is weinig concreet.

Water

WELL v2 stelt eisen aan de drinkwaterkwaliteit (bijvoorbeeld loodconcentratie) en voorzieningen om voldoende drinken te stimuleren, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van watertappunten.

In Nederland zijn de drinkwaterleveranciers verantwoordelijk voor een goede drinkwaterkwaliteit, waardoor eisen aan de drinkwaterkwaliteit voor de Nederlandse situatie weinig toegevoegde waarde hebben. Het verwijderen van loden waterleidingen in oudere gebouwen (voor 1960) is wel een verantwoordelijkheid van gebouweigenaren.

Gezonde School heeft het stimuleren van het drinken van water opgenomen in thema 'Voeding'. Leerlingen moeten eenvoudig zelf water kunnen tappen bij een hygiënisch watertappunt.

Nourishment (voeding)

WELL geeft duidelijke richtlijnen voor een gezond voedingsbeleid, bijvoorbeeld via een gezond aanbod in kantines, het zichtbaar maken van ingrediënten en de voedingswaarde van voedingsmiddelen en het bieden van een geschikte ruimte voor de lunch.

Gezonde School vraagt wel om een gezond voedingsbeleid, maar een concrete invulling hiervan ontbreekt.

Light (licht)

De invulling van WELL v2 en het PvE Frisse Scholen op het gebied van licht komen grotendeels overeen. Beide richtlijnen kennen aspecten als verlichtingssterkte, daglichttoetreding en verblinding.

Wat WELL nog toevoegt, zijn eisen over biodynamische verlichting. Dit is verlichting die een goed slaap/waakritme stimuleert en er zo voor zorgt dat leerlingen overdag alerter zijn en 's nachts beter slapen. Ook geeft WELL specifieke eisen voor LED-verlichting, zoals het voorkomen van 'flicker'.

Movement (beweging)

WELL v2 geeft concrete richtlijnen om activiteit te bevorderen. Deze eisen zijn echter erg toegespitst op een werkomgeving en minder op scholen.

Gezonde School stelt minder eisen, maar deze zijn wel heel specifiek voor scholen. Zo vereist deze richtlijn bijvoorbeeld dat het schoolplein zodanig wordt vormgegeven dat het uitnodigt tot spelen.

Thermal comfort (thermisch comfort)

De eisen voor thermisch comfort in WELL v2 zijn vergelijkbaar met die in het PvE Frisse Scholen; beide gaan uit van dezelfde internationale normen. Het PvE Frisse Scholen gaat iets verder in op de regelbaarheid van de temperatuur.

Sound (geluid)

Ook de eisen voor geluid in WELL v2 en in het PvE Frisse Scholen komen goed overeen. Wel worden andere grootheden gebruikt, wat een één-op-één vergelijking lastig maakt. Dit zorgt er wel voor dat specifiek op het gebied van geluid het PvE Frisse Scholen beter is afgestemd op de Nederlandse praktijk.

Belangrijk verschil tussen WELL en het PvE Frisse Scholen is dat WELL verplicht om na te denken over akoestische zonering (bijv. geen muzieklokaal naast een examenruimte) alvorens de eisen op ruimteniveau in te vullen. Het PvE Frisse Scholen bevat alleen eisen voor standaard leslokalen, niet voor ruimten met specifieke eisen op gebied van akoestiek, zoals muziekl lokalen en de aula.

Materials (materiaalgebruik)

Zowel WELL v2 als het PvE Frisse Scholen bevatten eisen om emissie-arme materialen en materialen zonder schadelijke stoffen toe te passen. In het PvE Frisse Scholen vallen deze eisen onder het thema 'Lucht'. Bij WELL is het vervolgens ook verplicht de concentratie chemische stoffen in de binnenlucht te meten om te toetsen of de toegepaste materialen daadwerkelijk emissiearm zijn.

Mind (geestelijke gezondheid)

WELL v2 geeft uitgebreide eisen om de geestelijke gezondheid te bevorderen, bijvoorbeeld via bewustwordingsprogramma's en toegang tot zorg. Op dit moment zijn de eisen voornamelijk vooral gericht op werknemers, niet op leerlingen. Uitzicht op en toegang tot groen in de nabije omgeving van de school om stress te verminderen, zijn voorbeelden van WELL-eisen die relevant zijn voor leerlingen.

Het Gezonde School-vignet richt zich in het thema 'Welbevinden' duidelijk op de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen. Ook het tegengaan van pesten is hier onderdeel van. Hiermee geeft het Gezonde School-vignet een concretere invulling aan geestelijke gezondheid van schoolkinderen dan WELL. De Gezonde School hecht ook waarde aan een groene schoolomgeving. Dit is opgenomen in het thema 'Milieu en natuur'. Doel hiervan is echter niet in de eerste plaats stressreductie. De maatregel richt zich op natuurbeleving en het creëren van een gezonde leefomgeving.

Community (gemeenschapszin)

Bij het thema Community gaat het bij WELL v2 onder andere om het verbeteren van de bewustwording over gezondheid door het verstrekken van (educatieve) informatie. Verder vallen er onder het thema Community allerlei eisen om de gemeenschapszin te bevorderen. Denk hierbij aan het verrichten van vrijwilligerswerk (maatschappelijke stage) en het opvangen van ziekte / mantelzorg / kinderopvang. Hierbij richten de eisen zich opnieuw op een werkomgeving en niet direct op een schoolomgeving.

In het vignet Gezonde School zit de community-gedachte van WELL ook sterk verweven. Elk thema geeft aan hoe educatie de gezondheid kan bevorderen.

Conclusie

Als we de richtlijnen uit het PvE Frisse Scholen en het vignet Gezonde School combineren, dan komen alle thema's uit WELL aan de orde. De binnenmilieuaspecten zitten in het PvE Frisse Scholen, de andere aspecten in de Gezonde School.

De kwaliteit van de invulling van de binnenmilieuaspecten (Air, Water, Light, Thermal comfort, Sound en Materials) in WELL en in het PvE Frisse Scholen komt aardig overeen. Alleen voor licht biedt WELL een kleine meerwaarde.

Bij de invulling van andere thema's (met name Nourishment, Movement, Mind en Community) zijn wel duidelijke verschillen tussen de benadering van WELL en de Gezonde School. In Nederland kunnen we bijvoorbeeld leren van de concrete manier waarop WELL invulling geeft aan de thema's, zoals de eisen op het gebied van gezonde voeding. Andersom kan ook WELL leren van de Gezonde Scholen-aanpak en de eisen beter toespitsen op de situatie op scholen. Denk aan het opnemen van antipestbeleid binnen 'Mind'.

Het PvE Frisse Scholen en het vignet Gezonde School bieden samen wel een bredere scope dan WELL. Zo bevat het PvE Frisse Scholen ook richtlijnen om het energiegebruik te beperken. En het vignet Gezonde School gaat ook in op maatschappelijke thema's, zoals mediawijsheid en seksualiteit.

Is het dan nog wel relevant voor scholen in Nederland om aan de slag te gaan met WELL? De WELL-benadering, die alle thema's integraal meeneemt, is noodzakelijk voor een gezondheidsbevorderende leer- en leefomgeving. Het is zeker aan te bevelen om WELL te gebruiken als inspiratiebron voor het realiseren van een gezonde school. Via een WELL-certificering kunnen scholen vervolgens duidelijk maken welke kwaliteit ze behalen (Silver, Gold, Platinum). Onafhankelijke toetsing is namelijk onlosmakelijk met het WELL-certificaat verbonden. Werken met het PvE Frisse Scholen in combinatie met het vignet Gezonde School (waarbij niet één, maar alle relevante thema's van het vignet Gezonde School worden meegenomen) is echter een uitstekend alternatief om een gezonde leeromgeving te realiseren.